

Indirekta rovdjursskador på tamdjur

– förslag på definition, ansvarsområden och ersättningar

Framtaget av Arbetsgruppen för indirekta skador 2008-04-14

I november 2006 tog Viltskadecenter initiativ till att bilda en grupp för att diskutera indirekta rovdjursskador på tamdjur. Syftet var att ta fram rekommendationer om hur länsstyrelserna kan gå vidare med att dokumentera och ersätta sådana skador. I gruppen ingår personer från LRF, fäbodbrukare, länsstyrelser och Viltskadecenter. Arbetsgruppen har träffats vid tre tillfällen samt haft kontakt och fört diskussioner via e-post och telefon. Som ett första steg tog vi fram en översiktsmodell som visar alla tänkbara typer av skador som rovdjur kan orsaka på tamdjur. I denna framgår vad gruppen definierat som indirekta skador. Vi utgick sedan från modellen för att diskutera fram åtgärder och ersättningar för de indirekta skadorna. Dokumentation av något slag är en förutsättning för att ersätta skador med skattemedel. Som bilaga finns även en checklista som besiktningsmännen bör följa vid besiktning av indirekta skador.

Härmed redovisar gruppen sitt arbete genom att tydliggöra ansvarsområden och föreslå konkreta åtgärder och ersättningar för alla typer av rovdjursskador på tamdjur. Dokumentet är ett förslag och skickas ut till fäbodföreningarna, LRF, Fåravelsförbundet och länsstyrelserna för synpunkter och kommentarer.

Vänligen skicka synpunkter senast 2008-06-13 till undertecknad via e-post!

För arbetsgruppen

Maria Levin
maria.levin@ekol.slu.se

Arbetsgruppen för stora rovdjur

Lotta Wiringe, Lantbrukarnas Riksförbund

Britt-Marie Nordström, Lantbrukarnas Riksförbund

Alf-Erik Kristoffersson, fäbodbrukare i Jämtlands län

Joni Lidberg, kunskap från fäbod- och rovdjursprojekt i Gävleborgs- och Dalarnas län

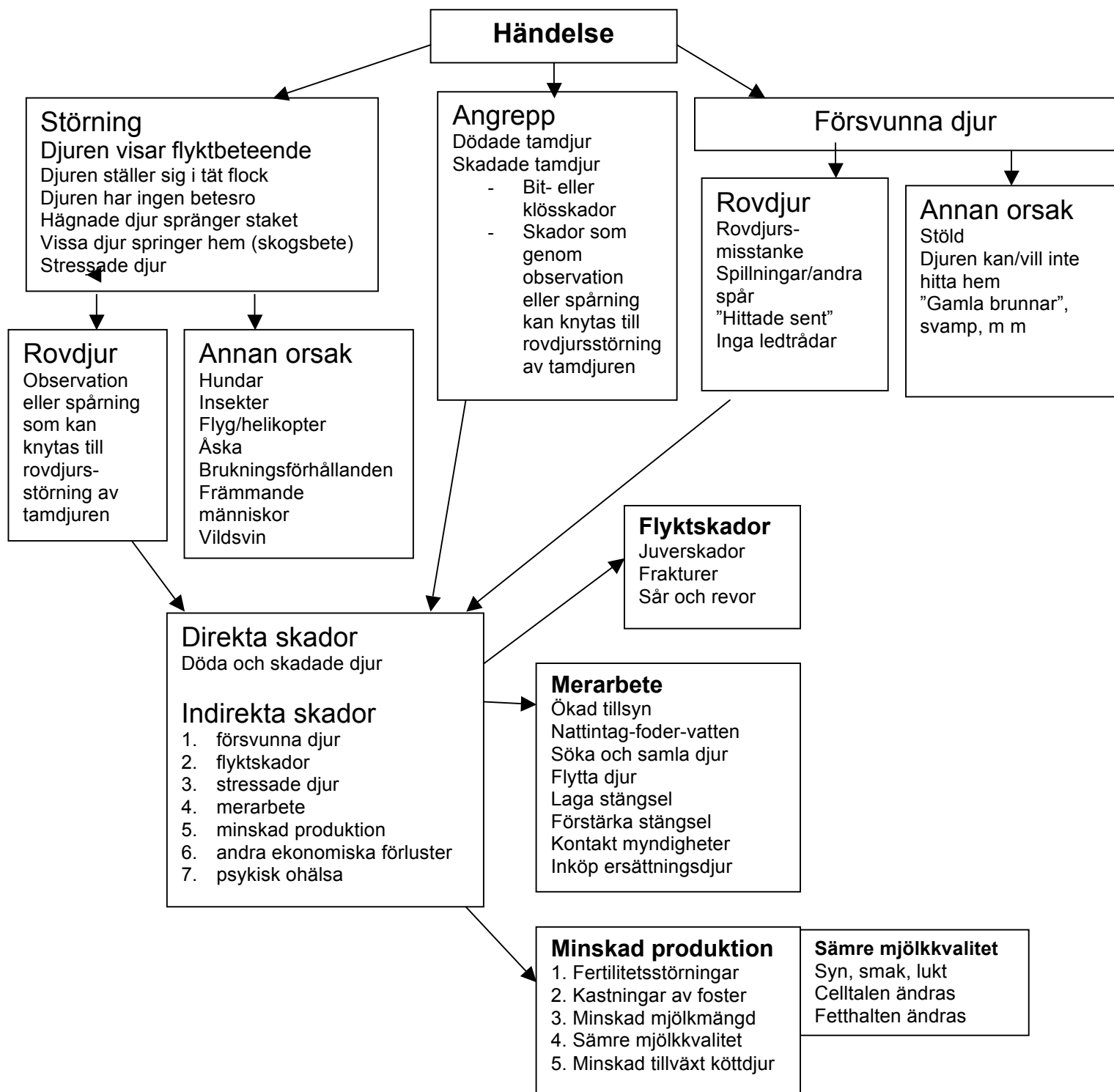
Magnus Kristoffersson, rovdjursansvarig på länsstyrelsen i Jämtlands län

Jessica Backeryd, rovdjurshandläggare på länsstyrelsen i Dalarnas län (t o m 2007-04-30)

Inga Ängsteg, Viltskadecenter

Maria Levin, Viltskadecenter

ÖVERSIKTSMODELL: ROVDJURSSKADOR PÅ TAMDJUR

ÅTGÄRDER VID OLIKA HÄNDELSER

1. Störning

Djuren visar flyktbeteende t ex ställer sig i tät flock eller har ej ro att beta, springer hem, hägnade djur spränger staket.

Djurägarens ansvar

Att tänka på

Vad är störningen orsakad av?

- Hundar, insekter, flyg/helikopter, åska, främmande människor?
- Har något annorlunda skett när det gäller den dagliga rutinen?

Är störningen orsakad av rovdjur?

- Har händelsen observerats eller finns andra spår som kan knyta rovdjur till händelsen? Vilka?

Åtgärder vid upplevd rovdjursstörning

- Vidta de nödvändiga åtgärder som du bedömer att situationen kräver och kontakta länsstyrelsens besiktningsman.
- Skadade djur ska besiktigas av länsstyrelsens besiktningsman.
- Anteckna vad som hänt (tid, plats, händelse, osv), gärna i almanacka/journal/dagbok.

Länsstyrelsens ansvar

Så fort någon ringer för att den upplever ett problem så är det ett problem och länsstyrelsen måste förhålla sig till det på något sätt.

Vad ska länsstyrelsen/besiktningsmannen göra?

- Länsstyrelsen ansvarar för att det finns besiktningspersonal såväl som insatt rovdjursansvarig personal tillgänglig dygnet runt, året runt.
- För tjänsteanteckningar över alla telefonsamtal (person, datum, händelse, åtgärd).
- Ta reda på vilka möjligheter som finns att dokumentera att en händelse har orsakats av rovdjur. *Arbetsgruppen rekommenderar följande:*

Vad som bör gälla för att länsstyrelsen ska skicka ut en besiktningsman efter en anmäld rovdjursstörning

Brukarens bedömning av vad som har hänt och vad som kan dokumenteras ska tillskrivas stor trovärdighet då han/hon känner sina djurs beteende. Den kan inte utgöra grund för ersättning, men är en grund för huruvida en besiktning ska ske eller inte. Om brukaren bedömer att det är möjligt att på något sätt dokumentera en rovdjursstörning i anslutning till en **händelse** (de feta orden återfinns i översiktsmodellen) ska länsstyrelsen göra en besiktning på platsen inom 24 timmar. Tumregeln är att dokumentation är möjlig inom 3 dygn från tidpunkten då rovdjursstörningen förmodas ha inträffat. Har längre tid passerat kommer det i de flesta fall inte att vara möjligt för länsstyrelsens besiktningsman att dokumentera spår eller spårtecken efter rovdjur och tamdjur.

Om djurägaren och länsstyrelsen inte är överens på telefon bör länsstyrelsen åka ut och besöka djurägaren och platsen. Besiktning bör alltid ske om ärendet bedöms bli ett ersättningsärende.

Dokumentation av störningen

Störningen bör dokumenteras enligt den checklista för dokumentation och besiktning av indirekta skador som arbetsgruppen har tagit fram (bilaga 1).

Bedömningarna kommer att göras enligt följande:

- *Sannolik rovdjursstörning*
- *Dokumentation ej möjlig*

Vad bör länsstyrelsen ersätta?

Skador som genom observation eller spårning kan knytas till rovdjursstörning av tamdjuren.

- Skadade djur (veterinärkostnader - bör ej överstiga slakt- eller livvärdet¹).
- Merarbete
- Minskad produktion
- Andra ekonomiska förluster som bedöms vara rimliga. Länsstyrelsen kan konsultera Viltskadecenter.

Ersättning för veterinärkostnader bör utgå. Vid nödslakt bör samma kompensation lämnas som om djuret var rovdjursdödat.

Om dokumentationen är tveksam är det viktigt att det står i länsstyrelsens beslut .

2. Angrepp

Dödade tamdjur

Skadade tamdjur

- Bit- eller klösskador
- Flyktskador som genom observation eller spårning kan knytas till rovdjursstörning av tamdjuren

Djurägarens ansvar

Åtgärder vid döda och/eller skadade djur

- Vidta de nödvändiga åtgärder som du bedömer att situationen kräver och kontakta länsstyrelsens besiktningsman.
- Dödade och skadade djur ska besiktigas av länsstyrelsens besiktningsman och ibland behandlas av veterinär eller avlivas.
- Kadaverhantering ska ske enligt gällande lagstiftning.

¹ Livdjur är de djur i en besättning som tack vare olika goda egenskaper bedöms vara så bra att man vill ha dem kvar för vidare avel i produktionen. De egenskaper som vägs in varierar mellan nöt och får, men också mellan olika produktionsgrenar så som kött- och mjölkproduktion. Några exempel på viktiga generella egenskaper är födelsevikt, tillväxthastigheter, kalvningsegenskaper/lamningsegenskaper, mjölkproduktion, slaktkropp, osv. För den enskilde djurägaren, kan även andra egenskaper vara viktiga vid val av livdjur, beroende på driftsform. Livvärdet är som regel alltid betydligt högre än slaktvärdet hos alla kategorier djur. Viltskadecenter hjälper gärna till med värdering av livdjur på nöt, men det kan vara aktuellt även på får om det av någon anledning inte är lämpligt att använda de generella ersättningsnivåerna som finns för tackor. För ytterligare information om rekommenderade ersättningsnivåer se bilaga 3.

Länsstyrelsens ansvar

Vad ska länsstyrelsen/besiktningsmannen göra?

- Länsstyrelsen ansvarar för att det finns besiktningspersonal såväl som insatt rovdjursansvarig personal tillgänglig dygnet runt, året runt.
- För tjänsteanteckningar över alla telefonsamtal (person, datum, händelse, åtgärd).
- Besiktningsmannen ska komma så snart som möjligt (inom 24 timmar).
- Utöka informationen om besiktningsverksamhet och rovdjursskador på tamdjur till distriktsveterinärerna. Skadade djur kan gärna besiktigas av besiktningsman och veterinär på samma gång.

På skadeplatsen

Följ den föreslagna ordningen för Besiktning av indirekta skador (bilaga 1). Diskutera och ta ställning till om rovdjuret bör avlivas, t ex vid björnangrepp eller lodjursangrepp (se Viltskadecenters förslag till arbetsordning, bilaga 2).

Hjälp att söka efter försvunna djur

Länsstyrelsen bör kunna erbjuda hjälp att söka efter försvunna djur i samband med besiktigade rovdjursangrepp eller om länsstyrelsen efter samtal med djurägaren gör bedömningen att rovdjur är en sannolik anledning till försvinnandet.

Utförande av avlivning av rovdjur

Det är i första hand djurägaren som ska utföra jakten (§27). Rovdjursansvarig beslutar i samråd med djurägaren om vem som ska ges tillstånd att avliva rovdjuret.

Beslut krävs. Länsstyrelsen ska ha beredskap för snabba beslut om avlivning av björn och lodjur. Strategi bör finnas för att beslut ska kunna fattas och verkställas omgående om situationen kräver det.

Vad bör länsstyrelsen ersätta?

Skador som besiktningsmannen bedömer är orsakade av rovdjur.

- Döda, skadade och/eller saknade djur
- Merarbete och extra kostnader t ex för traktor eller fyrhjuling för att få fram döda djur till bilväg.
- Minskad produktion.
- Andra ekonomiska förluster som bedöms vara rimliga Länsstyrelsen kan konsultera Viltskadecenter.

Ersättning för veterinärkostnader bör utgå.

Vid nödslakt bör samma kompensation lämnas som om djuret var rovdjursdödat.

Djur som saknas efter ett besiktigt rovdjursangrepp och som inte återfinns inom rimlig tid ersätts på samma sätt som döda djur.

3. Försvunna djur

Djurägarens ansvar

Att tänka på

Vad kan vara anledningen till att djuren är borta?

- Det finns många anledningar till att djur försvinner: stöld, djuren kan eller vill inte gå hem, (svamp, kärr, gamla brunnar, osv).
- Har något annorlunda skett när det gäller den dagliga rutinen?

Är det rovdjur som är orsaken till att djuren saknas? Varför tror man det?

- Hittas kadaverrester?
- Har man haft rovdjurskador förut?
- Finns det spår som gör att man misstänker rovdjur vara orsaken?

Åtgärder vid försvunna djur

- Leta efter djuren.
- Kontakta länsstyrelsen om misstanke om rovdjur kvarstår.
- Anteckna vad som hänt (tid, plats, händelse, osv), gärna i någon slags journal/dagbok.
- Anmäl till rovdjursansvarig på länsstyrelsen att djur saknas.

Länsstyrelsens ansvar

Vad ska länsstyrelsen/besiktningsmannen göra?

- Länsstyrelsen ansvarar för att det finns besiktningspersonal såväl som insatt rovdjursansvarig personal tillgänglig dygnet runt, året runt.
- För tjänsteanteckningar över alla telefonsamtal (person, datum, händelse, åtgärd).
- Ta reda på vilka möjligheter som finns att dokumentera att en händelse har orsakats av rovdjur. *Arbetsgruppen rekommenderar följande:*

Vad som bör gälla för att länsstyrelsen ska skicka ut en besiktningsman efter en anmäld rovdjursstörning

Brukarens bedömning av vad som har hänt och vad som kan dokumenteras ska tillskrivas stor trovärdighet då han/hon känner sina djurs beteende. Den kan inte utgöra grund för ersättning, men är en grund för huruvida en besiktning ska ske eller inte. Om brukaren bedömer att det är möjligt att på något sätt dokumentera en rovdjursstörning i anslutning till en **händelse** (de feta orden återfinns i översiktsmodellen) ska länsstyrelsen göra en besiktning på platsen inom 24 timmar. Tumregeln är att dokumentation är möjlig inom 3 dygn från tidpunkten då rovdjursstöringen förmodas ha inträffat. Har längre tid passerat kommer det i de flesta fall inte att vara möjligt för länsstyrelsens besiktningsman att dokumentera spår eller spårtecken efter rovdjur och tamdjur.

Om djurägaren och länsstyrelsen inte är överens på telefon bör länsstyrelsen åka ut och besöka djurägaren och platsen.

Vad bör länsstyrelsen ersätta?

Om besiktningsmannens bedömning visar att rovdjur kan vara orsaken till försvinnandet ersätts djuret/djuren.

Om ett angrepp eller en annan händelse sker i en besättning som tidigare rapporterat saknade djur med rovdjur som misstänkt orsak, så kan länsstyrelsen även ersätta djur som försvunnit tidigare under året/säsongen.

Förutsättning: att länsstyrelsen fått rapport om de försvunna djuren vid de aktuella tillfällena.

ERSÄTTNING FÖR INDIREKTA SKADOR orsakade av rovdjur

Länsstyrelsen bör göra en bedömning från fall till fall efter diskussion med och ansökan från tamdjursägaren. Länsstyrelsen kan konsultera Viltskadecenter. För Viltskadecenters rekommenderade ersättningar se bilaga 3.

Merarbete

Merarbete kan uppstå i flera situationer (störningar, angrepp, saknade djur) och innebär framför allt:

- Söka och samla djur
- Flytta djur
- Ökad tillsyn
- Nattintag-foder-vatten-dynga
- Laga stängsel
- Förstärka stängsel
- Inköp av extra djur
- Kontakter med flera olika myndigheter och institutioner (flera enheter på länsstyrelsen, Jordbruksverket, mejeri, m fl)

Åtgärder måste diskuteras vid ett akut problem. Djurägaren har i grunden en skyldighet att förebygga angrepp på sina djur.

Alla lösningar passar inte alla besättningar.

Samråd mellan djurägaren och länsstyrelsen är en förutsättning för att få en bra lösning.

Myndigheternas ansvar

Länsstyrelsen och Naturvårdsverket bör ha en tydlig plan för hur man hanterar olika händelser. I den bör framgå i vilka situationer man väljer olika åtgärder samt vilka åtgärder det är (t ex i första hand akutfälla, i andra hand vallning en viss period, etc) och i vilka situationer man tillåter snabb skydds jakt. Olika åtgärder för björn, lo och varg. Man bör ha klargjort vad ”annan tillfredsställande lösning” innebär (§9 Jaktlagen). De åtgärder som vidtas bör självklart grundas på att den aktuella djurhållningen kan fortgå på liknande sätt som innan rovdjursstörningen/angreppet. Ibland har samtliga lämpliga förebyggande lösningar på en plats redan vidtagits då ett angrepp sker. I sådana fall bör ett beslut om skydds jakt kunna fattas och verkställas mycket snabbt (bilaga 2 ”Arbetsordningar”).

Arbetsgruppens rekommendationer

Ekonomisk kompensation för genomförda åtgärder bör lämnas om rovdjur genom dokumentation av länsstyrelsens besiktningsman (bilaga 1) kan knytas till en händelse och bedöms ha orsakat merarbetet. Kompensationen bör framför allt täcka faktiska kostnader som transporter vid flytt av djur, extra tillsynsrundor (milersättning), inköp av foder, stängselmaterial och ersättningsdjur. Ersättning kan även lämnas för arbetstid.

Nedan listas olika sorters merarbete som bör ersättas av länsstyrelsen.

För samtliga åtgärder gäller att störning eller angrepp av rovdjur kan dokumenteras av länsstyrelsens besiktningsman (bilaga 1).

Söka och samla djur

Det är ytterst djurägarens ansvar att söka och samla djur som är försvunna. Om rovdjur konstaterats vara sannolik orsak till försvinnandet rekommenderar arbetsgruppen länsstyrelsen att hjälpa till att leta efter tamdjuren.

Flytta djur

Att flytta djuren kan vara en effektiv akut åtgärd. Länsstyrelsen bör lämna ersättning för de kostnader som uppstår i samband med detta och vara generös vid tillämpningen av hur detta påverkar eventuella Jordbruks/EU-stöd. Länsstyrelsen bör informera inför betessäsongen om vad som gäller vid tidigare hemtag eller om djur som är med i MUTRO dödas och inte kan ersättas.

Ökad tillsyn

Ökad tillsyn är en bra förebyggande åtgärd efter en störning/angrepp. För fåbodbesättningar med djur på fritt skogsbete bör länsstyrelsen kunna erbjuda hjälp med eller ekonomisk kompensation för vallning av djuren under en tid då risken för fler angrepp bedöms vara hög (efter två-fyra veckor är risken för återkommande angrepp mycket låg, enligt Viltskadecenters analyser av de angrepp som skett i Sverige 1997-2005). Om tillstånd till skydds jakt inte lämnas kan man tänka sig denna åtgärd i två-tre veckor.

Nattintag-foder-vatten

Länsstyrelsen bör lämna ersättning för inköp av extra foder om djuren tas in på natten under en viss tid som särskild åtgärd efter störning/angrepp. Ersättning bör även lämnas för arbete med extra transport av vatten och utfodring.

Laga stängsel

Länsstyrelsen bör lämna ersättning för material och arbete för att reparera stängsel som gått sönder i samband med en händelse orsakad av rovdjur.

Förstärka stängsel

Länsstyrelsen bör lämna ersättning för material och arbete för att förstärka stängsel i samband med en händelse orsakad av rovdjur.

Inköp av extra djur

Ersättningen för de dödade djuren bör ligga på en sådan nivå att de täcker kostnaden för inköp av nya ersättningsdjur. När det gäller utrotningshotade lantrasdjur eller andra djur som är svåra att hitta ersättningsdjur för bör Länsstyrelsen även ersätta merkostnader i form av resor med mera. Om det inte går att få tag på ersättningsdjur bör Jordbruksverket acceptera en neddragning av antalet djur även under hållandeperioden.

Minskad produktion

Störningar eller angrepp av rovdjur på tamdjur kan ibland leda till nedsatt produktion hos tamdjuren. Exempel som förts fram är:

- Fertilitetsstörningar
- Kastade foster
- Minskad mjölmängd
- Sämre mjölk kvalitet (förändring av utseende, smak, lukt, celltal, fetthalt)
- Minskad tillväxt (kött djur)

Arbetsgruppens rekommendationer

Om rovdjur konstaterats ha orsakat en händelse bör länsstyrelsen lämna ersättning för:

- Kastning av foster av djur som varit med om en händelse orsakad av rovdjur.
- Minskad mjölk mängd, efter samråd med mejeri.
- Sämre mjölk kvalitet, efter samråd med mejeri.
- Minskad tillväxt på kött djur, efter samråd med sakkunnig inom området.

Det kan vara ganska stora skillnader i tillväxt på lamm som gått fritt dygnet runt och på lamm som varit instängda nattetid. Minskad tillväxt på kött djur är svår att mäta. Djur som går på fritt skogs bete växer sakta och ”klassar sig” dåligt på slakterierna. Stutarna som det kan gälla här måste vara minst mellan 22 till 36 månader för att komma upp i vikter som ger något vettigt betalt på slakteriet. Den viktförlust som kan uppkomma på grund av rovdjurs störningar bör kunna kompenseras rätt snabbt med bättre utfodring under hösten/vintern. Man bör kunna ersätta en brukare för extra foderförbrukning om det varit upprepade störningar från rovdjur på betet.

Under hur lång tid?

Säsongen ut.

Hur görs värdering/bedömning?

Av Svensk Mjolk

Andra ekonomiska förluster

En ekonomisk förlust efter en händelse orsakad av rovdjur kan även utgöras av utebliven inkomst. Om t ex flera mjölkande djur dödas eller skadas och produktionen minskar bör uteblivna intäkter från ostförsäljning och liknande kunna ersättas.

Arbetsgruppens rekommendation

- Ersättning för utebliven inkomst efter konstaterade skador av rovdjur är rimligt under en säsong. Djurägaren gör en beräkning och skickar ansökan om ersättning till länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan konsultera Viltskadecenter.

Länsstyrelsen kan alltid vända sig till Viltskadecenter för att diskutera ansökningar om ersättningar.

Djurägarna kan vända sig till Viltskadecenter för att diskutera värdering av förluster inför ansökan om ersättning till länsstyrelsen.

Övrigt

Björn och varg

Det är skillnad på förekomst av björn och varg i samma område som fritt betande tamdjur. Det finns många exempel på hur björn och tamdjur har levt och lever i samma område utan stora problem. Då och då kan problem uppstå och man bör från Länsstyrelsens sida vara snabb med att sätta in resurser för att ta bort de individer som angriper tamdjur.

När det gäller varg kan förekomsten inom samma område som fritt betande tamdjur vara betydligt mer problematisk. Myndigheterna har ett ansvar för att tamdjurskötsel ska kunna bedrivas även i områden med varg. Upprepas skador av varg trots användning av nattfällor eller andra tillfälliga förebyggande åtgärder bör skydds jakt snabbt kunna medges.

Stressade tamdjur

Alla tamdjur reagerar i olika utsträckning med stress på förändringar i omgivningen. Djur på fäbodbete är oftast mer vana vid förändringar än konventionellt hållna tamdjur.

Förekomst av stora rovdjur kan ibland orsaka problem med merarbete. Tamdjur upplevs stundom reagera på björnförekomst genom att bli svårhanterliga vid olika tillfällen eller i perioder, utan att bli fysiskt skadade.

Arbetsgruppen är relativt överens om att *enbart närvaro* av rovdjur (och därmed rovdjursdoft) i ett område inte påverkar tamdjuren så negativt att de utvecklar kontinuerliga stresssymptom och/eller allvarliga beteendeförändringar. Möten sker då och då i områden med både rovdjur och tamdjur. Om djuren haft negativa erfarenheter av möten med stora rovdjur kan dock situationen ändras. Rovdjursangrepp och -störningar kan leda till att de djur som utsatts uppvisar beteendeförändringar. Dessa går normalt över efter en viss tid. Exempel finns dock på djur som blivit helt ohanterliga efter angrepp och därför behövt tas bort ur besättningen.

Djurägaren bör kontakta länsstyrelsen om de misstänker att problem med tamdjuren är orsakade av rovdjur. Då har länsstyrelsen en första notering att utgå ifrån och djurägaren och länsstyrelsen har möjlighet till dialog och uppföljning.

Arbetsgruppens rekommendation

Så fort någon form av störning eller angrepp dokumenteras av länsstyrelsens besiktningsman (bilaga 1) bör hjälp erhållas från länsstyrelsen.

Arbetsgruppen för stora rovdjur

Jessica Backeryd, rovdjurshandläggare på länsstyrelsen i Dalarnas län (t o m 2007-04-30)

Alf-Erik Kristoffersson, fäbodbrukare i Jämtlands län

Magnus Kristoffersson, rovdjursansvarig i länsstyrelsen i Jämtlands län

Maria Levin, Viltskadecenter

Joni Lidberg, kunskap från fäbod- och rovdjursprojekt i Gävleborgs- och Dalarnas län

Britt-Marie Nordström, Lantbrukarnas Riksförbund

Lotta Wiringe, Lantbrukarnas Riksförbund

Inga Ängsteg, Viltskadecenter

Checklista för dokumentation och besiktning av indirekta skador

1. Besiktningen bör utföras av två besiktningsmän.
2. Innan ni åker till platsen bör ni ha studerat rovdjursförekomst i området enligt den senaste inventeringen. Använd Rovdjursforum och/eller ta kontakt med länsstyrelsens fältpersonal som arbetar i området.
3. Studera också kartan över området noggrant utifrån hur både rovdjur och tamdjur kan tänkas röra sig. Finns det vattendrag eller annan terräng som kan styra rovdjur och tamdjur? Hur är fördelningen mellan öppen mark och skogsmark?
4. Ta alltid med en egen karta till besiktningen. Räkna inte med att djurägaren har en att låna ut.
5. Studera miljön på vägen till besiktningsplatsen. Hur ser terrängen ut? Är den typisk för området? Har det skett förändringar? Hur ser det ut med bete för tamdjuren? På fåbodar som inte använts på flera år kan betet vara mycket dåligt och saknade djur kan behöva sökas på platser med bra bete långt från fåboden. Använd både din fantasi och erfarenhet för att måla upp ett eller flera rimliga scenarier för hur tamdjuren rör sig över betesmarken.
6. Träffa djurägaren och be denne förklara vad som hänt. Dokumentera inte vad som har hänt eller vilka störningar som uppstått på papper nu, utan vänta med det tills att ni har gjort besiktningen i fält.
7. Dokumentera på papper brukarens redogörelse för brukningsrutiner (t ex antal djur i olika driftsformer). Hur många går på fritt bete utan hägn? Hur många tas in på kvällen i fälla eller stall?
8. Dokumentera på papper brukarens redogörelse för vilken/vilka produktionsformer som används i besättningen. Är det endast köttdjur? Mjölkas några djur just nu?
9. Om tamdjuren har fysiska skador används även den vanliga blanketten för besiktning av tamdjur.
10. Informationen från punkterna 8 och 9 ovan kommer att ligga till grund för länsstyrelsens bedömning av om eventuella ersättningsanspråk är rimliga eller inte.
11. Fråga djurägaren om denne har "känt igenom" alla djur i besättningen efter skador. Om det inte är gjort - be honom/henne att göra det eller gör det själv. Det blir annars svårt att avgöra vilka skador som har samband med den händelse som besiktigas.
12. Försök lokalisera platsen för själva störningen. Detta bör göras med hund, eftersom hunden är överlägsen människan då det gäller att hitta spår av olika slag. Hunden gör dig uppmärksam på sådant du lätt missar.
13. Sök av området kring störningen efter rovdjursspår.
14. Om rovdjursspår kan dokumenteras närmare tamdjurens flyktspår än 100 meter och inom 24 timmar från det förmodade störningstillfället bör rovdjur anses vara anledning till störningen.
15. Berätta för djurägaren vad du har sett och ge honom/henne möjlighet att komma med kompletterande uppgifter.
16. Skriv ned dina iakttagelser på papper.
17. Informera djurägaren om möjligheten att söka ersättning för olika sorters skador och lämna en blankett för ansökan om ersättning för uppkomna skador.
18. Diskutera olika möjligheter att underlätta/lösa problemen (olika förebyggande åtgärder, se bland annat kapitel 7 *Förebyggande åtgärder*) med djurägaren.
19. Se till att din dokumentation blir inlagd på rätt ställe i Rovdjursforum. Rovdjursansvarig tjänsteman kan skapa en särskild inventering avsedd för observationer i samband med indirekta skador av rovdjur.
20. Skicka en kopia av din dokumentation till djurägaren.

Arbetsordningar

Från Viltskadecenters PM till rovdjursutredaren Åke Pettersson 07-01-17

En förutsägbar förvaltning har tydliga kriterier för när olika former av förebyggande åtgärder som t ex bidrag till stängsel eller tillstånd för skydds jakt är aktuella. I detta PM ger Viltskadecenter ett antal förslag till sådana kriterier. Efter diskussion och eventuella justeringar föreslås dessa kriterier få formell status i form av en eller flera handböcker med arbetsordningar i Naturvårdsverkets skriftserie. De flesta ärenden som behandlar t ex lodjursangrepp på får är i det mesta lika varandra. På samma sätt är det med de flesta fall med närgångna björnar i det mesta lika andra fall med närgångna björnar. Det är dock viktigt att påpeka att det också förekommer skillnader som ibland kan vara avgörande. Rekommendationerna skall alltså inte följas slaviskt utan utgöra ett stöd som man kan göra avsteg ifrån. Sådana avsteg bör dock vara väl motiverade, vilket i sig förhindrar att enskilda tjänstemän fattar godtyckliga eller dåligt underbyggda beslut.

Nedan följer ett exempel på arbetsordning för rovdjursangrepp på tamdjur. Arbetsordningen anger i vilken ordning olika åtgärder bör vidtas av förvaltande myndigheter, dvs i första hand länsstyrelsen och Naturvårdsverket.

- Dokumentation i fält, d v s besiktning och bedömning av om och i så fall vilken rovdjursart som varit inblandad.
- Erbjud praktisk hjälp med att söka och samla in tamdjur.
- Avlägsna kadaver och annat ätbart som kan attrahera rovdjur.
- Identifiera om möjligt rovdjuret/rovdjuren. Baserat på eventuella observationer, spår eller spillningar (DNA) kan det vara möjligt att bestämma status, kön och ibland till och med vilken individ det rör sig om. Om angreppen i området fortsätter är detta mycket värdefull information för att kunna avgöra om det rör sig om ett eller flera rovdjur och om eventuell skydds jakt resulterat i att rätt individ fällt.
- Kommunicera möjliga förebyggande åtgärder på kort och lång sikt.
- Sätt in akutåtgärder inom 12 timmar efter anmälan.
- Undersök eventuella stängsel och överväg bidrag till komplettering av befintligt stängsel eller nyuppförande av stängsel kring hagar eller nattfålla (framförallt för fåbodbesättningar).
- Om angrepp sker trots att rimliga förebyggande åtgärder vidtagits: överväg att ge tillstånd till skydds jakt direkt. På fåbodar innebär rimliga förebyggande åtgärder t ex nattfålla/natthus och daglig tillsyn. Finns dessa redan är skydds jakt ofta det enda rimliga alternativet.
- Om angreppen ändå fortsätter - avliva rovdjuret med mer effektiva metoder, t ex fällfångst eller med hjälp av hund.

En väl genomförd dokumentation är A och O och gör det möjligt att avgöra om det finns andra förebyggande åtgärder än t ex skydds jakt som är mer effektiva. Vid vissa tillfällen har såväl vargar som björnars rörelser ”låsts fast” i områden med mycket tamdjur beroende på att det funnits en eller flera högar med kadaver och slaktavfall i området. Vid sådana tillfällen är den mest effektiva åtgärden alltid att ta bort avfallet och få till en ordentlig hantering av kadaver och slaktavfall i området. Skydds jakt löser bara problemet tillfälligt, till dess att nästa rovdjur upptäcker högen av lättåtkomlig föda.

Priser på får, lamm och nötkreatur som dödats och skadats av stora rovdjur

VSC 2005 (gäller fortfarande 2008)

På begäran av Naturvårdsverket får Viltskadecenter härmed lämna följande rekommendationer beträffande ersättningar för rovdjursangripna tamdjur som ersätts enligt Viltskadeförordningen 2001:724, §11 och §12 och Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd Viltskadekungörelsen NFS 2002:13.

Får och lamm

- Tackor 2 200 kr
- Lamm 1 200 kr
- Avelsbagge 2 500 kr, alternativt värdering
- Sker skador på dräktiga tackor efter betäckningssäsongen utgår tillägg för lammen med 400 kr per lamm, max 2 lamm per tacka. Är tackan skannad eller obducerad med 3 lamm utgår ersättning för maximalt 3 lamm.
- Sker angrepp på tackor inom 8 veckor efter lamning och lammen lämnas själva, lämnas ersättning för tillväxtförluster på lammen med 500 kr per lamm, max tre lamm per tacka.
- Tillägg sker med:
  - 250 kr per djur anslutna till Fårkontrollen
  - 250 kr per djur för ekologiskt uppfödda djur eller djur anslutna till KRAV
  - 200 kr per djur anslutna till Maedi visna-program

För speciellt värdefulla avelsdjur utgår högre ersättningar efter värdering.

Vid omfattande skador på fårbesättningar (fler än 5 djur) bör compensation ske för eventuellt uteblivna EU- stöd. (Vid frågor om uteblivna EU-stöd kontakta Lantbruksenheten eller Viltskadecenter.)

När det gäller angrepp på enstaka tamdjur **inom hägn** ingår visst merarbete i samband med angrepp i ovan nämnda ersättningar. Efter större angrepp (väldigt många djur eller besvärliga omständigheter) kan dock ytterligare ersättning utgå för merarbete som uppstår i samband med angreppet. Förslag: 200 kr/timme.

Exempel på merarbete/merkostnader:

- Sökande och bortforslande av kadaver i stora beteshagar (större än 10-15 ha) eller kuperad terräng, där arbetet med detta är både tidsödande och komplicerat.
- Hyra för eventuella maskiner (fyrhjuling, traktor) för ovan nämnda arbete.

Rovdjursangrepp på djur som går på **fritt skogsbete** orsakar alltid omfattande merarbete eftersom dessa djur kan vara svåra att hitta och frakta ut till bilväg. Detta merarbete bör ersättas separat. Förslag: 200 kr/timme.

Timersättningen är samma som gäller för tjänster inom Farmartjänst. Skatt och sociala avgifter ingår.

Nötkreatur

Efter förluster av nötkreatur görs en värdering i varje enskilt fall. Följande punkter är viktiga att beakta i samband med värderingen.

- Livdjursvärdet för en dikalv (tjur/stut) bör beräknas utifrån vad djuret skulle vara värt vid ca 6-8 månader oberoende av vid vilken ålder kalven dödades. Kvigkalvar värderas på samma sätt om det inte är motiverat med ett högre livdjursvärde.
- Livdjursvärdet för en kvigkalv från en mjölkbesättning bör beräknas från fall till fall beroende på ålder och kvalitet. Handjur från mjölkbesättningar kan värderas efter samma princip som en dikalv.
- Uteblivna EU-stöd. Det kan vara exempelvis handjursbidrag, MUTRO-stöd (Miljöstöd för utrotningshotade husdjursraser) och extensifieringsbidrag. Beskrivningar av olika direktstöd finns på www.sjv.se.

Ersättning för visst merarbete och andra kostnader som uppstår till följd av rovdjursangrepp bör läggas på själva värderingen av djuret:

- Insamlande av utskrämda övriga djur, staketreparationer, med mera. Förslag: 200 kr/timme.
- Återbesättning av förlorat djur kan i vissa fall ske genom Swedish Meats livdjursförmedling. Förmedlingsprovision är 8 % av livdjursvärdet (kvitto).
- Transportkostnad för nytt/nya djur kan i snitt uppskattas till ca 1 000 kr.
- Visst merarbete för att etablera nytt/nya djur i besättningen. Förslag: 200 kr /timme.

Timersättningen är samma som gäller för tjänster inom Farmartjänst. Skatt och sociala avgifter ingår.

Skadade djur

För skadade djur ersätts utlägg för veterinärvård och medicin mot kvitto.

Kadaverhantering

Ersättning för kadaverhantering sker från fall till fall beroende på var i landet skadan skett. Prisuppgifter finns på www.svensklantbrukstjanst.se eller sist i detta dokument.

Viltskadecenter gör värderingar i varje enskilt fall efter förfrågan från Länsstyrelsen.